

MAARIT TASTULA

Köyhää väkeä

**Suomalaisia
Amerikan
kultamailla**

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Tämän teoksen kirjoitustyötä ovat tukeneet seuraavat tahot:
Koulutusrahasto KOURA
Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKES / Tietokirjapaja
Suomen kulttuurirahasto / Keski-Pohjanmaan rahasto
Otavan Kirjasäätiö

© Maarit Tastula ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Esilehtien kartat Ari Suramo

Tekstin- ja tiedonloughinta kielletty.

ISBN 978-951-1-51507-4

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

*Give me your tired, your poor,
your huddled masses yearning to breathe free,
The wretched refuse of your teeming shore.
Send these, the homeless, tempest-tost to me,
I lift my lamp beside the golden door!*

– RUNOILIJA EMMA LAZARUS, 2. MARRASKUUTA 1883
VAPAUDENPATSAAN PRONSSILAATTAAN
KAIVERRETTU SONETTI

Sisällys

Johdanto	11
 1. LUKU	
jossa villin lännen valloitus alkaa	17
Ilwaco ja sen alkuperäiset asukkaat	17
 2. LUKU	
jossa ensimmäiset suomalaiset	
saapuvat lännelle	23
Känäreiden kuningas: Bror Axel Seaborg	34
Regatan kuningatar: Alli Forsström.....	52
 3. LUKU	
jossa valtio jakaa ilmaista maata	
erämaiden raivaajille	57
Törkiän hyvä elämä: Antti Kainber	61
 4. LUKU	
jossa sosialismi nostaa päätä lännen	
kolmessa kaupungissa	69
Aberdeen: Rosvoparonit ja unionin miehet.....	69
Taivasikävää tukkikämpällä: Antti Nikolai	
Koskela	84
Astoria: kalakylän toveriseura syntyy.....	92
Ilwaco: kirkkosuomalaiset kapinassa.....	102
Siivo mies: William Suomela.....	110
Pieni, suuri rakkaus: Maria ja Eli Karvonen	113

5. LUKU

jossa kieltolaki synnyttää salaviinan

polttajat ja ajaa ihmiset epätoivoon 117

Hyljätyn epätoivo: Eva Korhonen 125

Rakkauden nälkä: Josefiina Varila 135

Rafaelin enkelit: Maria ja Johannes

Taskinen..... 143

6. LUKU

jossa lapset karkaavat kotoa ja

kulkevat omia teitään 147

Maitoaras: Kalle Jackson..... 154

Oman tien kulkija: Henry Kokko 157

Melkein seitsemän veljestä: Gentalan pojat..... 163

Salattu elämä: Eino Kuusela..... 171

7. LUKU

jossa maailmansota syttyy ja tervaa ja

höyheniä kuluu kotirintamalla 183

Sotiemme veteraani: Villimies 198

Pasifistin lähtö: Kalle Pollari 200

Vain muutaman dollarin tähden:

Matti Wirkkalan sota 204

Toverit tuomiolla: Reivo ja Partan..... 215

8. LUKU

jossa Venäjällä työväki ottaa vallan ja

Amerikassa alkavat radikaalien ratsiat 227

Isä, älä jätä: Santeri Aho 240

Sirppiä ja vasaraa kovempi materiaali:

Sylvia ja Helen Elomaa 250

Verilöyly ja vankilareissu: Jalmari Pulkkinen 253

Kohtalon tie: Selma Jokela 263

Hakatut metsät, kärventyneet kannot:

Antti Nikolai Koskela..... 274

9. LUKU

jossa akkasaatanat nousevat kapinaan ja antavat miesten kuulla kunniansa 281

Karannut onni: Junia Ruukki 295

Tuhansina palasina: Eskeli Heikkilä 314

Tyttö ja peura: Siini Holm..... 323

10. LUKU

jossa yksinäiset poikamiehet vanhenevat vieraalla maalla 329

Tuhlaajaveli meni taivaaseen: Otto Timonen 335

Hoopojen junkeli: Kukkapoika 362

11. LUKU

jossa mieli hajoaa ja tuhkauurna unohtuu kellariin 365

Rahamies: Nils Nyman 370

Veli maksaa: Rikhard Nikula..... 371

Kolmetoista katkennutta kylkiluuta:

Matti Kokko..... 372

Loppuelämän lepo ja rauha: Iisak Pekkala 380

Siitä mistä ei voi puhua: Kusti Toivonen..... 382

Kaksitoista kadotettua vuotta: William

Karvonen 388

Parantumaton: Axel Rouke..... 391

12. LUKU

jossa silmukka kiristyy ja Punapartio panee suomalaiset valitsemaan kahdesta pahasta 401

Köyhälistö käy sherffin hermoille: Paul Olson ... 407

Kommunisti sanoi ruman sanan: Nestori

Kerttula 412

Parasiitteja Borneon viidakosta: William Lampa . 420

Nuoren kapinallisen kuolema: Paul Siro..... 423

13. LUKU

jossa etsitään kadonneita sukulaisia

ja yritetään löytää polku sinne,

missä jäljet loppuvat 439

Myrsky ihmissydämessä: Wiljami Isokangas..... 442

Takaisin retulaariin: Signe ja Kristian Kangas..... 464

Mitä ihmisestä jää: Pikku-Bob 498

14. LUKU

jossa kävellään Antti Nikolai Koskelan

kanssa Ilwacon rannalla ja sirotellaan

kukkia kuolleiden haudoille 503

Epilogi:

kaiken viisauden alku ja loppu 513

Kiitokset 515

Lähteet 517

Johdanto

Kevättalvella 2021 soitin äitini serkulle Eerolle kysyäkseni häneltä tietoja ja muistoja Amerikkaan lähteneistä suvun vanhoista jäsenistä. Eerolla oli parempi idea: Älä näitä tutki. Tutki niitä isoäitisi serkkuja, jotka lähtivät Amerikasta Neuvostoliittoon. Selvitäpä, miksi ne sinne lähtivät.

Amerikasta Neuvostoliittoon? En ollut kuullutkaan asiasta. Pohjalaiset eivät ole pääsääntöisesti tulleet tunnetuiksi taisteluitaan punakaarteissa, vaan Lutheruksen *Postilla* on kulunut ihmisten käsissä enemmän kuin Marxin *Pääoma*.

Mutta Eeron tutkimushaaste oli kiinnostava. Mitä sellaista tapahtui Amerikan kultamaassa, mikä sai Pohjanmaan valkoiset tytöt ja pojat vaihtamaan väriä ja teki heistä radikaaleja?

Koska suurin osa sukulaisistani oli lähtenyt aikoinaan länteen Oregonin ja Washingtonin osavaltioihin, päätin keskittyä noihin lännen osavaltioihin etsiessäni vastausta Eeron kysymykseen.

Tein suurin toivein tutkimusmatkan Yhdysvaltain länsiosiin, tapasin suomalaissiirtolaisten jälkeläisiä ja istuin paikallisissa arkistoissa. Minusta tehtiin jopa haastattelu paikalliseen lehteen, jossa kerroin etsiväni Neuvosto-Karjalaan lähteneiden sukulaisia. Vastauksia tuli peräti yksi ja sekin historian harrastajalta, jota kiinnosti sama aihe.

Aloin ymmärtää, että suomalaissiirtolaisten radikalismi 1900-luvun alkuvuosikymmenien Amerikassa oli aihe, josta oli totuttu vaikenemaan molemmilla kielillä. Monet kertoivat isovanhempiensa suiden menneen aina suppuun, jos lapsenlapset kysyivät jotain aiheesta. Tai kun suvun vanhimmat puhuivat vanhojen

tovereiden kesken, kieli vaihtui suomeksi, jota lapsenlapset eivät enää ymmärtäneet. Nuoriso tajusi, että nyt puhuttiin aiheesta, josta heidän ei haluttu tietävän liikaa.

En ole historianantutkija vaan journalisti. Luin aiheesta tehtyjä tieteellisiä tutkimuksia, muun muassa Auvo Kostiaista, Reino Keroa ja Paul George Hummastia, tutkimuksia, jotka ovat ansiokkaasti selvittäneet amerikansuomalaisten poliittista historiaa. Minua kiinnostivat kuitenkin enemmän tavallisten ihmisten tarinat, joita virallinen historiankirjoitus ei ole paljon tallentanut. Mitä heidän elämässään tapahtui, kun he Amerikassa, vapauden ja suurien mahdollisuuksien maassa, muuttuivat konservatiiveista vasemmistoradikaaleiksi, loppuvaiheessa jopa kommunisteiksi, ennen kuin moni heistä päätti lähteä rakentamaan Neuvosto-Karjalaa ja työväen paratiisia?

Etsin aluksi henkilötietoja amerikkalaisesta sukututkimuspalvelusta ancestry.comista ja amerikkalaisista lehdistä. Sen jälkeen siirryin tutkimaan suomalaisten omia lehtiä, jotka ilmesivät Astoriassa: *Toveria* ja *Toveritarta*. Koska vain osa *Toveri*-lehdistä löytyi digitoituina Kansallisarkistosta, vietin pitkiä aikoja pyörittämässä vanhoja mikrofilmejä, joista niistäkin puuttui vuosia ja kuukausia. Tarinoiden päähenkilöiden valinta määräytyi pääosin sillä perusteella, kuinka paljon heistä oli löydettävissä tietoja näiden lehtien palstoilta. Silloin, kuten nytkin, lehtiä kiinnostivat klikkiuutiset: rikokset, itsemurhat, onnettomuudet ja suomalaisyhteisön pienet skandaalit, joten tragediat alkoivat korostua tarinoissa. Mutta niitä riitti myös ihmisten elämässä.

Historia nostaa usein esiin menestyjät mutta unohtaa häviäjät. Toisin kuin lähtijöille Suomessa lupailtiin, Amerikan todellisuus yllätti monet. Elämä oli taistelua leivästä myös toisella puolen valtamerta. Työsuhteet olivat epävarmoja, palkat pieniä, ja taloussuhdanteet vaihtelivat. Sosiaaliturvaa ei ollut, ainoa turva sairauden tai tapaturmien osuessa kohdalle oli toisissa suoma-

laisissa. Sulautuminen valtakulttuuriin oli vaikeaa huonon kielitaidon takia. Yhteiskunnan valtasuhteet olivat polarisoituneet, ja epäoikeudenmukaisuuden tunne kasvoi siirtolaisina maahan tuodun ”halpatyövoiman” keskuudessa. Kotiseudultakin monelle tuttu ”herraviha” löysi Amerikassa uuden kohteen: puutavara-paronit ja lohikeisarit.

Suomalaisten perustamilla omilla lehdillä oli suuri merkitys vieraissa oloissa. Ne paitsi kertoivat uutisia ympäröivästä yhteiskunnasta myös vahvistivat suomalaisten yhteisöllistä identiteettiä ”kapitalismin ikeen alla”. Ne olivat lukijoidensa puolella silloinkin, kun yksilö törmäsi tragediaan omassa elämässään tai joutui taloudellisiin vaikeuksiin. Suomalaiset keräsivät usein suuria rahasummia tovereidensa auttamiseksi heidän kohdatessaan sairautta tai kuolemaa.

Nykylukijaa saattaa hämmentää tapa, jolla lehdet raportoivat toverien itsemurhista tai mielenterveysongelmista. Niitä tapahui paljon eikä niiden uutisoinnissa ujusteltu. Suhde kuolemaan ei ollut yksityinen vaan yhteisöllinen. Koko yhteisö suri. Perheenjäsenet jakoivat toimittajille jäähyväiskirjeet julkaistaviksi ja kertoivat yksityiskohtaisesti tapahtumien kulusta. Lehtien asenne oli suora mutta kunnioittava henkilökohtaisen tragedian koke-neisiin maanmiehiin. Sen sijaan, että heidät olisi tuomittu syntiseksi ja haudattu kirkkomaan ulkopuolelle, heihin suhtauduttiin ymmärtäväisesti ja nähtiin järjestelmän uhreina. Elämä siirtolaisena oli usein selviytymistaistelua, eikä taistelussa väsyminen ollut yhteisön silmissä häpeällistä. Olen pyrkinyt kunnioittamaan tätä asennetta myös kirjassani tuodessani esiin henkilöiden elämäntarinoita. Häpeään ei ole syytä jälkeen jääneillä, kuten ei ollut aikalaisillakaan.

Ajatus objektiivisuuteen pyrkivästä journalismista ei ollut vielä itsestään selvä lähtökohta medialle 1900-luvun alkupuolella. Myös amerikkalaiset lehdet palvelivat usein omistajien poliittisia tai taloudellisia intressejä enemmän kuin totuut-

ta. Siksi *Toveri*- ja *Toveritar* -lehtien jututkaan eivät kertoneet aina koko totuutta asioista vaan ne perustivat henkilötarinansa yhteisön sisältä saatuihin tietoihin tai muiden lehtien juttuihin. Vertailemalla lehtitietoja väestökirjanpitoon, kuolintodistuksiin ja muihin virallisiin asiakirjoihin olen pyrkinyt varmistamaan lehtijuttujen faktoja. Silti kaikkien tässä kirjassa siteerattujen lehtikirjoitusten todenperäisyyttä ei voi jälkikäteen varmistaa yksityiskohtia myöten. Mutta varsinkin henkilöitä koskeissa uutisissa paikkakuntien suomalaisilla avustajilla on ollut paras mahdollisuus varmistaa tapahtumien kulua haastattelemalla suoraan asianosaisia heidän omalla kielellään.

Toveri- ja *Toveritar*-lehdet olivat sosialistien ja myöhemmin kommunistien äänitorvia ja kirjoittivat politiikasta myötäillen omaa viiteryhmäänsä. *Industrialisti*-lehti oli IWW:n kannattajien lehti, kun taas *Lännen Uutiset* ja *Lännen Suometar* katsoivat maailmaa kirkkosuomalaisten näkökulmasta, osin lehden omistussuhteiden seurauksena. Sama poliittinen kahtiajako koski myös amerikkalaista lehdistöä. Kun lehdistö alkoi kaupallistua ja muuttua politiikan käsikassarasta liikeyritykseksi, lisääntyivät viihteelliset ja populistiset skandaali- ja sensaatiouutiset mutta myös tutkiva journalismi, joka pyrki paljastamaan julkisen vallan ja yrityselämän välisiä kytköksiä ja korruptiota. Kaliforniasta isänsä kaivosmiljoonilla lehtimoguliksi noussut William Randolph Hearst oli viihteellisen journalismin uranuurtaja, joka tosin sekaantui skandaalien raportoinnin ohessa myös itse politiikkaan. Raha, politiikka ja media kulkivat usein käsi kädessä median historiassa.

Kirjani näkökulmasta sanomalehdet tarjosivat kuitenkin parhaimmillaan paljon moninaisemman kuvan todellisuudesta kuin pelkät kokouspöytäkirjat, yksittäisten ihmisten keskinäinen kirjeenvaihto tai sensuroidut muistelmat. Lehtien reportterit kuvasivat usein tapahtumia enemmän silminnäkijän kuin poliitikon

näkökulmasta ja tulivat samalla tallentaneeksi maailmaa aidon dokumentaristin lailla.

Koska tämän teoksen lähdeaineistona ovat ensi sijassa sanomalehdet, kirjeet ja paikallishistoriaa muistitiedon varassa tallentaneet kirjat ja artikkelit, ei teosta kannata alun alkaenkaan lukea historiantutkimuksena vaan journalistin pyrkimyksenä avata lukijoille sitä kokemusmaailmaa, jossa osa suomalaissiirtolaisista eli 1800-luvun lopulta aina Yhdysvaltain 1930-luvun lamavuosiin saakka. Kirja ei myöskään ole kertomus kaikista lännelle lähteneistä suomalaisista, joista moni eli aivan toisenlaisen ja taloudellisesti menestyksellisenkin elämän yrittäjinä, farmareina ja palkkatyöläisinä.

Olen pyrkinyt tarkistamaan kirjassa esiintyvien henkilöiden tietoja parhaani mukaan, mutta myös viralliset asiakirjat antavat usein väärää tietoa. Nimet ja syntymäajat ovat usein väärin kirjatut. Olen tarkistanut niitä myös paikoin suomalaisista kirkonkirjoista, mutta virheitä voi olla jäänyt tietoihin siitä huolimatta. Sitä paitsi kirkkoherratkin tekivät virheitä, kuten sukututkijat tietävät.

Suomalaiset, kuten myös muut Euroopasta tulleet siirtolaiset, törmäsivät Amerikassa usein samoihin ongelmiin kuin siirtolaiset tämänkin päivän maailmassa. Suurin osa heistä oli lähtenyt matkaan elintasopakolaisina, ja vain harvat pakenivat kotimaansa vainoa. Yhdysvallat tarvitsi siirtolaisia rakentamaan maansa nousevaa teollisuutta ja liikenneyhteyksiä, olihan länsi vasta äskettäin vallattu sen alkuperäisiltä asukkailta. Yhdysvaltojen koko teollisuus oli muutaman omistajasuvun hallinnassa, ja miljoonat siirtolaiset tekivät sukujen taloudellisen menestyksen mahdolliseksi. Eriarvoisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksista versoi monista eri maista saapuneiden siirtolaisten radikalismi, joka yritti löytää painostuskeinoja taistelussa omien elinehtojen puolesta. Suomalaiset eivät olleet tässä mielessä poikkeuksellinen siirtolaisryhmä. Historia tuntee paradoksaalisesti 1800–1900-lukujen vaihteen termillä *The Gilded*

Age, kullattu aikakausi, mutta todellisuudessa se oli kullattu vain harvoille etuoikeutetuille.¹

Tutkimusta aloitellessani kuvittelin melko yksioikoisesti Neuvosto-Karjalaan lähtijät pelkän Neuvostoliiton ja Kominternin propagandan uhreiksi. Olivat he sitäkin, mutta propaganda ei olisi tavoittanut niin helposti kohdettaan, jos taustalla ei olisi vaikuttanut syvä epäoikeudenmukaisuuden tunne, joka aina tuntuu antavan hedelmällisen kasvualustan vastarinnan ja kapinan siemenille. Tämän ovat ymmärtäneet ne totalitaariset hallitsijat, jotka ovat yrittäneet kitkeä pelolla ja vainolla radikalismien rikkaruohot ja kriittiset äänet.

Natsi-Saksasta Yhdysvaltoihin siirtyneen filosofi Hannah Arendtin vuonna 1948 kirjoittama ajatus on ollut majakkani matkan varrella:

*Meillä ei ole enää varaa ottaa menneisyydestä vain sen hyviä puolia kutsuen sitä ainoaksi perinnöksemme, ja hylätä paha pitämällä sitä vain painolastina, joka aikaa myöten unohtuu itsestään.*²

Mutta löysinkö vastauksen äitini serkun Eeron kysymykseen? Kyllä ja en. Se selviää, kun luet tämän kirjan ja teet omat johtopäätöksesi. Ajatteleminen kannattaa aina.

1 *The Gilded Age: The Tale of Today* oli Mark Twainin ja Charles Dudley Warnerin vuonna 1873 julkaisema satiirinen kirja, joka kuvasi ahneuden ja poliittisen korruption liittoa Yhdysvaltain sisällissodan jälkeisellä aikakaudella. Pääallepään kultainen aikakausi paljastui kirjassa vain pinnalta kullatuksi, sillä kulta jäi harvojen käsiin. Kirjan nimi antoi nimen koko aikakaudelle.

2 Arendt, Hannah. *Totalitarismin synty*. Suomentanut Matti Kinnunen. Vastapaino. Tampere 2013, s. 11.

1. LUKU, jossa villin lännen valloitus alkaa

Ilwaco ja sen alkuperäiset asukkaat

Ilwaco on pieni kalastajakylä Tyynenmeren rannalla Washingtonin osavaltiossa, ”lännellä”, kuten Yhdysvaltain itäpuolelle asettuneilla suomalaissiirtolaisilla oli tapana asia ilmaista. Ilwacoa rajoittaa yhdellä laidalla Tyyni valtameri, toisella mah-tava Columbia-joki. Joen vastarannalla on Astoria, joka kuuluu Oregonin osavaltioon. Astoria ja Ilwaco muodostivat jo alusta alkaen eräänlaisen kaksoiskaupungin – Columbia-joen yli oli helppo kulkea lautalla tai pienillä gillnet-veneillä. Ihmiset asui-vat ja tekivät töitä molemmin puolin jokea. Vähän pohjoisem-pana saman meren äärellä on Aberdeenin ja Hoquiamin kaksois-kaupunki, puutavaran ja satamateollisuuden keskus, jonne myös saapui paljon suomalaissiirtolaisia.

1800-luvulla Ilwacon alueelle tulivat turkiskauppiaat. Maja-vannahoilla oli kova kysyntä sekä Euroopassa että Kiinassa, joka sijaitsee Tyynenmeren toisella puolen. Vuonna 1811 saksalaissyntyinen John Jacob Astor perusti Pacific Fur Companyn eli Tyy-

nenmeren turkiskomppanian Astoriaan. Firman kauppiaat ostivat turkiksia paikallisilta alkuperäisasukailta, joita Kolumbuksen kompassivirheen takia kutsuttiin intiaaneiksi. Alkuperäisasukkaat vaihtoivat majavan-, saukon- ja ketunnahat aseisiin, ruutiin, kupariastioihin, messinkikattiloihin, huopiin, kankaisiin, sinisiin helmiin, tupakkaan ja ongenkoukkuihin. Kiinalaisilla oli teetä, satiinia, silkkiä, jadea, kamferia, norsunluuta, bambuhuonekaluja ja mausteita. Ilwacon alueella asunut chinook-heimo hoiti kaupankäyntiä valkoisten ja muiden heimojen asiamiehenä.³

Jo 1700-luvun puolivälissä nykyisen chinook-heimon jäsenistä kolme neljäsosaa oli kuollut influenssaan, jonka valkoiset, ennen muuta Kiinassa kauppaa tehneet venäläiset, olivat tuoneet tullessaan. Kolmisenkymmentä vuotta sen jälkeen valkoiset kauppiaat toivat isorokkoepidemian, joka tappoi Tyynenmeren rannoilla asuneiden heimojen jäsenistä tuhansia. Heimopäälliköiden hermot alkoivat ymmärrettävästi kiristyä, ja vuonna 1811 nykyisen Kanadan puolella, lähellä Vancouverin saarta, paikallisen heimon miehet murhasivat suurimman osan Astoriasta liikkeelle lähteneen kauppalaiva Tonquinin miehistöstä. Hengissä säilynyt miehistön jäsen räjäytti lopuksi laivan ja samalla itsensä ja kymmeniä heimon sotureita Tyynenmeren aaltoihin.⁴

1800-luvun alkupuolella huomattava osa Ilwacon alueella asuneiden heimojen jäsenistä oli kuollut. Influenssan ja isorokon jälkeen tulivat tuberkuloosi, sukupuolitaudit, tulirokko, punatauti, pilkkukuume ja kolera. Ja 1830-luvulla tuli viimeinen isku: kuume, jota on arveltu myöhemmin malariaksi. Kahdeksankymmentä prosenttia alkuperäisheimojen asukkaista menehtyi tautiin tulevina vuosina. Harvat hengissä säilyneet eivät jaksaneet enää edes haudata kuolleita, vaan sadat ruumiit täyttivät Tyynenme-

3 Lloyd, Nancy. *Observing Our Peninsula's Past: The Age of Legends Through 1931*, s 8–10. Chinook Observer, 2003.

4 emt., s. 10.

ren hiekkaiset rannat kuin meren kuljettamat ajopuut. Valkoiset selvisivät taudeista huomattavasti paremmin, sillä he, toisin kuin alkuperäisasukkaat, käyttivät lääkkeenä kiniiniä.⁵

Hengissä säilyneet heimojen rippeet menettivät toivonsa ja polttivat vanhat kylänsä. Perinteisten kylien paikalle he kokosivat hökkeleitä ja tyytyivät helpottamaan suruaan valkoisilta ostetulla alkoholilla. Toivottomuuden tilassa he eivät osanneet vaatia oikeuksiaan vaan allekirjoittivat huonoja sopimuksia maistaan, jotka valkoiset halusivat nyt vallata. Yhdysvaltain liittohallitus halusi asuttaa maan idästä länteen valkoisilla siirtolaisilla.

Chinook-heimon jäsenet eivät olleet tunteneet alkoholia nautintoaineena ennen valkoisten miesten rantautumista maihin. Ensi kertaa valkoisten tarjoamaa viinaa juoneet säikähtivät juoman vaikutusta ja piiloutuivat metsiin odottelemaan seurauksia. Sukulaiset epäilivät heidän tulleen hulluiksi. Turkiskomppaniat yrittivät estää turkiskauppiaita tarjoamasta alkuperäisasukkaille alkoholia, koska komppania oli riippuvainen heidän metsästämistään majavan- ja ketunnahoista. Mutta etenkin amerikkalaiset kauppiat toimivat päinvastoin. Huomattuaan heimon jäsenten nopean koukuttumisen viskiin ja rommiin he rakensivat tislaimoja ja saivat monet alkuperäisasukkaat alkoholin myynnillä riippuvuussuhteeseen ja velkavankeuteen. Jo vuonna 1850 aikalaisten mukaan kokonaisista heimoista, jotka ennen olivat tunteneet oman arvonsa turkiskauppiaiden edessä ja puolustaneet oikeuksiaan, oli tullut alkoholiriippuvuuden takia ”surkea romminliottama sakki”.⁶

Ilwacon nimen tarina liittyy alkuperäisasukkaisiin ja vaihtelee kertojan mukaan. Yksi tarina kertoo, että valkoinen mies osti turkiksilla chinook-päällikön tyttären vaimokseen. Päällikkö nautti

5 Lloyd, Nancy. *Observing Our Peninsula Past: The Age of Legends Through 1931*, s. 8–10. Chinook Observer, 2003.

6 emt., s. 11.

tyttärensä Elowahkan Jimille, ja uudelle valkoisten asuttamalle kaupungille annettiin päällikön tyttären nimi Ilwaco.

Mutta toinen tarina väittää, että Ilwaco olikin mies, ei chinookien päällikkö Concomlyn⁷ poika eikä heimopäällikkö itseään vaan yksi niistä harvoista, jotka jäivät henkiin suuren kuume-epidemian jälkeen. Hän asui Ilwacossa vaatimattomassa asunnossa, ja hänellä oli kaksi vaimoa ja muutama orja. Koska hän oli viimeinen henkinjäänyt sillä maapläntillä ja alkuperäistä maan omistajasukua, paikka nimettiin hänen mukaansa.

Chinook-heimon merkittävin heimopäällikkö Concomly oli suurena apuna ensimmäisten turkismetsästäjien ja alkuperäisasukkaiden välisessä kaupankäynnissä. Hän tunsu joen ja vaaralliset särkät, joten Hudsoninlahden kauppakomppania eli Hudson's Bay Company nimitti hänet viralliseksi luotsiksi, joka auttoi valkoisia vaarallisilla vesillä, koska isoja purjeveneitä haaksirikkoutui siellä jatkuvalla syötöllä. Lopulta Concomly kuoli itsekin kuumeseen vuoden 1830 tietämillä, ja hänet haudattiin Astoriaan.

Eurooppalaisella yläluokalla oli tuohon aikaan outo kiinnostus sille vieraisiin kapistuksiin, joita tuntemattomalta mantereelta löytyi. Näitä eksoottisina pidettyjä keräilykohteita koottiin niin sanottuihin kummallisuuksien kabinetteihin ("cabinets de curiosities"). Keräilijöiden intohimona olivat paitsi eksoottiset eläimet, oudot kivet, kaksipäiset vasikat ja epämuodostuneet sikiöt myös uuden mantereen alkuperäisasukkaiden pääkallot. Hudson's Bay Companyn nuori skottilääkäri päätti tehdä tieteelle palveluksen ja kaivautti heimopäällikkö Concomlyn pääkallon haudastaan ja kuljetti sen Honolulun kautta Royal Naval Hospitalin lääkärille Portsmouthin lähelle Englantiin. Lähetykseen liittämässään kirjeessä hän pyysi frenologeja eli kallonmittaajia tutkimaan, löytyisikö heimopäällikkö Concomlyn menestyksen ja vaikutusvallan

7 Concomly vai Comcomly? Olen käyttänyt antropologi Verne Rayn vuonna 1938 julkaisemassa teoksessa käytettyä kirjoitusmuotoa.

salaisuus hänen kallonsa muodosta. Kallonmittaus oli eurooppalaisten uusi tieteellinen intohimo, joka pian levisi myös Yhdysvaltoihin vaikuttaen aikanaan myös suomalaisiin kohdistuneisiin ennakkoluuloihin.

Concomlyn pääkalloa pidettiin vuosia näyttelyesineenä lasilaatikossa sairaalamuseossa Englannissa. Vasta yli vuosisata myöhemmin se palautettiin takaisin omalle heimolleen haudattavaksi uudelleen.⁸

1800-luvun puoliväliin mennessä kauppiaiden ja tutkimusmatkailijoiden mukanaan tuomat taudit olivat siis lähes tyhjentäneet Tyynenmeren rannat alkuperäisistä asukkaistaan. Vuonna 1844 neljä valkoista siirtolaista asettui Ilwacon ympäristöön ja meni naimisiin chinook-heimon naisten kanssa. Kun Isaac Whealdonin kveekariperhe saapui Ohiosta vankkureilla Oregon Cityn kautta noin vuonna 1859, Baker Bayn rannoilla ei ollut enää jäljellä kuin kolme chinook-heimon majaa.⁹

Nyt olivat läntisen Amerikan pohjoisosan tyhjentyneet rannat valmiina vastaanottamaan uudet asukkaat. Kutsu kuultiin kaikkialla Euroopassa valtameren takana, jopa Venäjän suuriruhtinaskunnan kaukaisella maaseudulla, Pohjanlahden rannoilla ja sisämaassa.

8 Lloyd, Nancy. *Observing Our Peninsula's Past: The Age of Legends Through 1931*, s. 12.

9 Reinikka, Merle A. *Ilwaco's Early Finns*, s. 3. Finnish American Historical Society of the West Vol 20. 1992.

2. LUKU

jossa ensimmäiset suomalaiset saapuvat lännelle

Ensimmäiset suomalaiset saapuivat Yhdysvaltoihin jo 1600-luvulla. He tulivat Ruotsista itärannikolle Delawaren osavaltioon, useimmat Ruotsin viranomaisten pakottamina. Yksittäisiä merimiehiä karkasi laivoista 1800-luvun alkupuolella, ja jotkut suomalaiset hakeutuivat kullankaivajiksi Kaliforniaan tai Alaskaan. Ensimmäiset hevosvankkureiden vetämät siirtolaiset tekivät pitkän matkan mantereen halki Tyynenmeren rannikolle jo 1840-luvulla. Suomalaisia ei heidän joukossaan tiettävästi ollut, vaikka ainakin muutamia kymmeniä osallistui jopa Amerikan sisällissotaan, sekä etelä- että pohjoisvaltioiden joukoissa.¹⁰

Astorian ensimmäinen suomalainen oli tiettävästi liminkalainen merimies Jacobi Johan Carl Nyman alias Charles Newman, joka saapui kaupunkiin vuonna 1859. Hänestä ja hänen näyttä-

10 Roinila, Mika. Finnish Soldiers and Sailors in The American Civil War, *Muuttoliike* 1.9.1998, s. 6–10; Lahtinen, William (toim.). 50. vuoden varrelta. *Työmies 50-vuotta*. American Finnish Publishers & Työmies Society Superior, Wisconsin 1953.

vistä tatuoinneistaan ei tiedettäisi muuten mitään, mutta hänen rekrytoituessaan Yhdysvaltain armeijaan sisällisodan aikana ne kirjattiin tarkasti muistiin. Käsivarsissa oli merenneitoja, tanssittyttöjä, lentäviä kotkia, purjelaivoja, merimiehiä ja ankkureita ja lyhennys J.N.M. 1829. Vuonna 1864 pohjoisvaltioiden armeijan haastattelussa 35-vuotias Nyman kertoi, että oli sairastanut kelta-kuumeen New Orleansissa ja että hänellä saattoi olla taipumusta juopotteluun mutta ei muita paheita. Nymanin jalkaväkiosasto ei osallistunut sisällissodan suuriin taisteluihin idässä, mutta sen verran Nyman joutui marssimaan pohjoisen Amerikan ikimetsissä, että hän sai pahan reumatismin ja kohtuullisen hyvän eläkkeen. Kun muita suomalaisia alkoi saapua Astoriaan, Newman oli jo unohtanut suomen kielen.¹¹

Yhdysvaltain teollistaminen alkoi idästä, ja työvoimasta oli pulaa, kun rautatieverkkoa alettiin rakentaa yli mantereen ja luonnonvaroja hyödyntää. Siirtolaisten värväys Ruotsista ja Norjasta Amerikkaan oli alkanut jo 1800-luvun alkupuolella, ja 1840-luvuilla lähinnä Norjan pohjoisosissa asuneita suomalais-sukuisia kveenejä, saamelaisia ja Tornionjoen varren asukkaita oli alettu houkutella Quincyn kuparikaivosalueille Michiganin osavaltioon. Yhdysvaltain sisällissodan jälkeen 1860-luvun puolivälissä siirtolaisten tulo kiihtyi. Monet ensimmäisistä tulijoista olivat Lars Levi Laestadiuksen seuraajia, tulevia Apostolisen kirkon jäseniä.¹²

Matkalippuja ei voinut vielä 1870-luvulla ostaa suoraan Suomesta. Siihen tarvittiin laivayhtiöiden asiamiehiä tai Amerikassa jo asuvia sukulaisia. Suomalaisia värväsivät aluksi sekä papit että sotilaat, mutta myöhemmin laiva- ja teollisuusyhtiöt palkkasivat Suomeen omat asiamiehensä. Vuosisadan loppupuolella Amerikkaan lähtijöiden sieluista alettiin käydä kovaa kisa.

11 Penner, Lisa. Clatsop County's First Finn. *Cumtux* Vol.12 1991 s. 34–40.

12 An Interior Ellis Island, https://ethnicity.lib.mtu.edu/groups_Finns_print.html.

Värvärit saivat erinomaisen korvauksen työstään, mikä innosti heitä kehittämään uusia tapoja houkutellakseen matkaanlähti-
jöitä.¹³ He levittivät muun muassa suomenkielisiä lentoleh-
tisiä varsinkin Pohjanmaan rannikolle syystä, että viranomaiset eivät
katsoneet värväystä 1870-luvulla hyvällä. Sanomalehtiä, joissa
yllytettiin lähtemään Amerikkaan, saatettiin jopa takavarikoida.
Mutta Amerikan kirjeet ja amerikkalaiset sanomalehdet löysivät
tensä Suomeen ja lisäsivät matkaintoa.¹⁴

Viranomaisten lisäksi oli muitakin, joiden mielestä Amerik-
kaan menijät olivat isänmaan pettureita. Vuonna 1900 kirjailija
Johannes Linnankoski, oikealta nimeltään Vihtori Peltonen, neu-
voi köyhiä mäkitupalaisia, loisia ja torppareita tyytymään osaansa,
sen sijaan että suuntaisivat meren taakse:

*Kyllä suurimpana syynä siirtymiseen meidän maastamme on
lewoton, tyytymätön luonne. Ei tyydytä siihen, mitä on itsel-
lään. Se tosin usein on vähäistä ja waiwanlaista, mutta se on
kuitenkin warmaa ja wakaata, tuttua ja rakasta. Luulotel-
laan ja uskotellaan, että tuossa tuntemattomassa maassa olot
owat paljoo paremmat mutta kuitenkin harwat siellä pääsevät
warakkaiksi ja kaikkien täytyy siellä kärsiä waiwaa ainakin
yhtä paljon kuin kotimaassa.*¹⁵

Mutta sääty-yhteiskunta oli jo alkanut narista, eivätkä köyhät
enää tahtoneet tyytyä Jumalan tai häntä alempien viskaalien
heille määräämään osaan. Pohjanlahden rannoilla maattomia
nuoria ihmisiä oli yhä enemmän. Perheet olivat monilapsisia, ja

13 Lahtinen, William (toim.). 50. vuoden varrelta. *Työmies 50-vuotta*. American
Finnish Publishers & Työmies Society Superior, Wisconsin 1953, s. 15–16.

14 Kero, Reino. *Suomen siirtolaisuuden historia 1*, s. 96–99. Turun yliopiston
historiallinen laitos julkaisuja no 10. Turku 1982.

15 Peltonen, Vihtori. *Kyläläisten kirjasia N:o 24: Amerikkaan siirtymisestä*, s. 12. Werner
Söderström, Porvoo 1900.

perinteisesti perheen vanhin poika peri usein koko potin, kun muut jäivät nuolemaan näppejään.

Monet varhaisista saapujista eivät olleet käyneet edes kierto-koulua. Langilan Antti Kalajoen Pohjan kylästä oli monilapsisen perheen vanhin poika mutta lähti siitä huolimatta Amerikkaan vuonna 1890. Hän oppi lukutaidon kotona. Isä, harras herännäinen, kaiversi isot ja pienet kirjaimet höylätyn laudan palaseen, kun Antti oli 12-vuotias ja jo rengin töissä. Talvisin ajomiehenä hän harjoitteli kirjoittamista tikulla lumihankeen. Samaa ”oppi-laitosta” kävivät monet muutkin lapset, ”olihan meillä frii paperi ja frii pännä”.¹⁶ Monet varhaiset siirtolaiset eivät allekirjoittaneetkaan kansalaisuushakemustaan omalla nimellään vaan merkitsivät paperiin hyväksyntänsä pelkällä puumerkillä.

Monet olivat joutuneet tekemään töitä pienestä pitäen. Sundholman kartanon mailla Uudenkaupungin lähellä asunut, alun perin Jalasjärven Koskuella syntynyt Isaac Tuomi oli tehnyt töitä tiilitehtaalla lapsesta lähtien. ”Siellä piti auttaa vanhuksia leivän hankinnassa jo niin nuorena, etten vielä saanut kunnolleen itse vaatteita päälleni.”¹⁷ 12-vuotiaana hän oli jo renkinä toisessa pitäjässä.

*Ja äiti nyt miehenalkua saatteli kotikylästä ulosjohtavalle
oikotielle. Mytyt kainalossa poika lähti ulos mailmaan.
Suuret kyynelkarpalot valuivat tuon paljon kärsineen
raatajanaisen poskipäillä.*¹⁸

Rippikoulun käytyään Isaac nousi purjelaivaan, joka vei puutavaraa Etelä-Afrikkaan. Siellä hän näki ensi kerran ”helvetin ja iankaikkisen kidutuksen täydessä käynnissä”. Siirtomaaherrat

¹⁶ Toveri 12.6.1925.

¹⁷ Toveri 5.6.1925.

¹⁸ emt.

komensivat mustia orjia ruoskilla ja sapeleilla satamassa lastia purettaessa. Orjat olivat niin nälkäisiä, että kun laivan seilorit antoivat heille rasvatynnyrin, johon kokki oli kerännyt paistirasvojen jätteitä ja jossa merimiehet olivat pesseet tervaisia käsiään, orjat nuolivat sen reunoja myöten.¹⁹ Seilorit olivat siis nähneet ja kokeneet monenlaista ennen Amerikkaan tuloaan. Tuomi veisti työkseen hautakiviä Vancouverissa Washingtonissa.

Suuret nälkävuodet ja kerjuulla kulkeminen 1860-luvulla olivat jättäneet myös jäljen monen muistiin. Kälviäläinen Kustaa Matti Riippa, joka saapui Amerikkaan vuonna 1880 ja asettui perheineen Salmon Creeckille, Astoriasta 12 mailia pohjoiseen, muisteli nälkävuosia vanhana miehenä:

*Vuonna 1867 oli lunta paljon...Kovat pakkaset... Köyhyyttä...vielä keväällä ja kesälläkin pakkasta. (– –) Moni kuoli nälkään. Kälviällä kuoli 500 ihmistä tuona vuonna. (– –) Lehmä oli pakko teurastaa, ei tullut maitoa eikä vasikkaa. Isällä ja äidillä ei ollut pennin pyörylää.*²⁰

Joillakin oli köyhyyden ja nälän lisäksi muitakin syitä lähteä reisuun. Paikkakunnan papit tuntuivat olevan hyvin kuusalla paimennettavien yksityisasioista, kun he kirjasivat virallisiin asiakirjoihin täsmällisiä syitä Amerikkaan lähtevien nimien perään. Näitä syitä olivat esimerkiksi ”rahan himo”, ”jalkavaimojaan karkuun”, ”eroamistempu kihlatusta”, ”konkurssivelan välttämisen” tai ”vaimoansa pakoon”.²¹

19 emt.

20 Kustaa Matti Riipan poika Jooseppi sanoitti myöhemmin kansanlaulun *Kotimaani omi Suomi* Yhdysvalloissa. Jooseppi opiskeli Amerikassa papiksi mutta kuoli 28-vuotiaana salamaniskuun kirkossa Hancockissa Michiganissa vuonna 1896. *Cumtux* Clatsop County Historical Society Quarterly Vol. 15, No. 1 – Winter 1995, s. 2–4.

21 Kero, Reino. *Suomen siirtolaisuuden historia I*, s. 94–95.